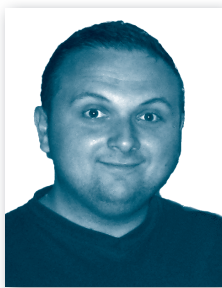


Vrijeme i iskustvo svete glazbe

Ivan Marčić

Govoreći o iskustvu glazbe, na poseban način o iskustvu svete glazbe, neophodan je govor i o odnosu tog iskustva s vremenom. Vrijeme daje odrednice shvaćanju i razumijevanju svake umjetnosti, pa tako i glazbe. Sveta, na poseban način liturgijska glazba, ima neprocjenjivu vrijednost, zato što »sveto pjevanje združeno s riječima tvori potrebit i sastavni dio svečane liturgije« (SC 112), što znači da se razvijala zajedno i u sklopu s bogoslužjem.

Objekt razmišljanja ovog rada je pojam vremena i pojam svete glazbe te njihov međusobni odnos. Razmišljat ćemo koliko se mijenjao stav prema svetoj glazbi tijekom povijesti, kakvo je stanje danas te kako vrijeme utječe na shvaćanje i doživljavanje glazbe, bilo svete, bilo profane.



Religija i povijest u svojem razmišljanju pokušavaju odrediti što točniju definiciju vremena, na poseban način zbog važnosti vremena u ljudskome životu u traženju spasenja.¹

Prema tradicionalnoj predaji, postoji mitsko i povijesno shvaćanje vremena. Mitsko je povezano s cikličkim poimanjem vremena. Prema ovom shvaćanju smatra se da je vrijeme neprijatelj spasenja, koje se nalazi na početku vremena te je čovječanstvo, što više vremena prolazi, sve dalje od prapočetaka koji su stvorili kozmos. Na taj način vrijeme prijete vraćanjem u kaos. Prema tome samo povijest ima značaj prave stvarnosti, dok ljudski čini tvore stvarnost samo i jedino ukoliko nasljeđuju čine bogova iz mitske prošlosti.²

S druge strane povijesno shvaćanje vremena ujedno je biblijsko shvaćanje. Biblija se zanima za ono što ispunja vrijeme, a to je niz Božjih zahvata u odnosu na čovjeka. Bog je začetnik vremena i tvorac povijesti, u kojoj se ostvaruje Božji naum spasenja. Bog u vremenu objavljuje svoj spasenjski naum.³

Razlika između ta dva poimanja je očita. S mitskoga gledišta, vrijeme je neprijatelj spasenja, dok je s povijesnoga gledišta vrijeme mjesto događanja spasenja, tj. spasenje se ostvaruje u vremenu, a ne izvan vremena. Vrijeme je, na neki način, »mjesto« spasenja.⁴

Shvaćanje vremena u zapadnoj misli

Crkveni oci su zemaljski život shvaćali kao hod, napredak prema vječnosti. Vrijeme je dakle bilo smatrano

važnim dijelom spasenjskog puta i stoga su apologeti tog vremena na poseban način kritizirali pojam fatalizma i vječnog povratka, ideje koje su u potpunosti suprotnosti s biblijskim shvaćanjem vremena.⁵

Skolastika je gajila shvaćanje da je vrijeme stvoreno skupa sa svijetom, a ne da je svijet stvoren u vremenu, tj. odbijali su ideju preegzistencije vremena.⁶ Humanizam i renesansa donose razvoj znanosti, koja teži konkretnu objašnjenju stvarnosti i kontinuiranoj homogenosti vremena, bez početka i kraja.

U prosvjetiteljstvu je stvoreno okruženje u kojemu je došlo do sukoba između kršćanske misli i filozofskih strujanja, jer je filozofija svoj nauk sve više temeljila na antropologiji te se sve više zauzimao stav kao da Boga nema.⁷

Suvremeno poimanje vremena

Pitanje koje se u suvremenom svijetu neizbježno postavlja jest je li ubrzavanje životnog tempa suvremenoga čovjeka zaista uzlazna putanja napretka i rast kvalitete življenja.

Stare civilizacije su živjele u skladu s prirodom, na poseban način u gospodarstvu obilježenu obradom zemlje, gdje godišnja doba diktiraju ritam proizvodnje. Današnji svijet tehnike diktira svojevrsnu tiraniju vremena, koja nameće brzi tempo napretka te time automatski potiče konzumizam. Taj proces ide u nedogled. Čovjeku se nudi ritam proizvodnje i profita, a na mjesto ljudskog dostojanstva stavlja se funkcioniranje sustava. Na taj način se stvara iluzija kreiranja slobodnog vremena, dok se, zapravo, stvara strah od praznine (horror vacui). Stoga se sve više i u bogoslužju obredi ubrzavaju, da bi se izbjegao dojam izgubljenosti.⁸

Sveta glazba – pojam i značajke

»Svetom glazbom se zove ona glazba koja je stvorena za obavljanje bogoslužja i koju resi svetost i pravilnost oblika. Pod imenom svete glazbe podrazumijevamo: gregorijansko pjevanje, stara i nova sveta polifonija sa svojim raznim vrstama, sveta glazba za orgulje i druga glazbala te sveto pučko pjevanje, bilo liturgijsko, bilo uopće vjersko.« (MS, 4)

Mnogo puta se pojam svete glazbe izjednačava s pojmom liturgijske glazbe. Istina je da se većina starih sakralnih djela u prošlosti, točnije do Drugoga vatikanskog sabora, izvodila isključivo u liturgiji, ali danas je potrebno te pojmove pravilno shvatiti i distingvirati.

Sveta glazba uključuje sva djela religioznog obilježja koja svojim sadržajem potiču osobu na dublje proživljavanje otajstva vjere, a zbog muzikoloških i liturgijskih razloga nisu pogodna za bogoslužnu uporabu, ponajviše zbog masivnosti ili preduga trajanja, nego ih se izvodi na koncertima sakralne glazbe.

Pečat kulturnog identiteta

Crkva je u prošlosti imala velik utjecaj na cjelokupan društveni život, između ostalih, i na glazbu. Liturgijska

.....
Ubrzavanjem životnog tempa suvremenoga čovjeka i glazba biva itekako zahvaćena. Svjedoci smo da se glazbeni oblici iz godine u godinu skraćuju i pojednostavnjuju, jer suvremeni čovjek nema vremena za slušanje i doživljaj.

glazba je oblikovala kulturu pojedinih vremenskih epoha i sama se iz njih obogaćivala te davala pečat kulturnom identitetu.⁹

Biskupi i pape bili su meceni brojnim nadarenim glazbenicima, od kojih su naručivali djela i na taj način obogaćivali ne samo liturgijsku, nego i svetu glazbu. Sveta glazba je dakle bila



u središtu društvene pozornosti, kulturni život obogaćivao se njome, a ona je iz njega crpila inspiraciju.

Suvremeno poimanje svete glazbe

Postmodernaja je obilježena pasivnim položajem svete, a na poseban način liturgijske glazbe.¹⁰ Svjetovna kultura pokazuje zanimanje za svetu glazbu, ali ne u kontekstu i na način na koji se zanimala u prošlosti. Naime gledana je s ideološko-laičkih stajališta, koja svetoj glazbi oduzimaju i umrtvljuju teološki i liturgijski identitet. Problem odnosa svete glazbe i suvremene kulture ponajviše se nalazi u smislu za estetiku, koji se je javio u postmoderni.

Ona uzvisuje glazbeni doživljaj i vrednuje djela iz svih stilskih epoha, iako suvremena djela često odaju klišeje o kojima nastaju i na taj način i sužene mogućnosti izražaja lijepoga.



Iskustvo svete glazbe i njezin odnos vremenom

Sveta glazba od sama početka ima zadaću pomoći ljudima u što bližem i boljem doživljavanju otajstava, na poseban način otajstva smrti i uskrsnuća Gospodnjega i na taj način pomoći pri sprečavanju njihova svode-nja na puku rutinu ili naviku, odnosno nezrelo i neozbiljno doživljavanje istoga.¹¹ Sveta glazba u sebi stoga mora sadržavati harmonijske, melodijske i tekstualne elemente koji potiču iskustvo onoga koji ju sluša, tj. takva djela moraju pro-duhovljevati sakramentalni doživljaj i promicati sudjelovanje slušatelja u samu proživljavanje otajstva.

Promjena shvaćanja vremena i glazbe tijekom povijesti

Na sâmo iskustvo svete glazbe nuž-no utječe i vrijeme, kao i društveni am-

bijent. U prošlosti je sveta glazba bila istovjetna liturgijskoj, dok danas jasno razlikujemo ta dva pojma. Otačko raz-doblje je obilježeno težnjom prema nebeskom te je glazba bila usmjerena približavanju čovjeka vječnomu živo-tu. Vrijeme, kao dio spasenjskog puta,

Vrijeme je vrlo važan čimbenik u shvaćanju i razumijevanju svete glazbe, jer se njihova značenja neprestano nadopunjuju te u suvremenom svijetu mogu biti komunikacijsko sredstvo između Boga i ljudi.

imalo je u svetoj glazbi pomoćnicu u izvršenju svete zadaće dovođenja čovjeka Bogu.

Razvoj znanosti doveo je do okreta-nja filozofske, umjetničke i znanstvene misli od Boga prema čovjeku. Vrijeme je prestalo biti put spasenja. U glazbi se javlja glazbeni humanizam.¹² Čovjek postaje središte svijeta, dolazi do de-sakralizacije svijeta i ponaša se kao da

Boga nema. Naime pokušavaju se dati znanstvena objašnjenja svih pojava, pa tako i vremena. U svim vidovima ži-vota čovjek postaje središnji element. Djela svete glazbe postaju središte, dok liturgija biva okvir, dekor glaz-benoj izvedbi, a gubi se smisao svete glazbe kao dovođenja čovjeka k Bogu. Vidljivo je stoga da su glazba i vri-jeme istodobno bivali de-sakralizirani i da su skupa izgubili svoju prvobitnu zadaću približavanja čovjeka iskustvu Boga i ulogu služenja na putu spasenja.¹³

Shvaćanje glazbe i vremena u suvremenom dobu

Razdvajanje pojmova sveta i litur-gijska glazba bilo je izravna posljedica ubrzanja životnog tempa suvremeno-ga čovjeka. Reformacija koju je pro-veo II. vatikanski sabor dovela je do

znatnog skraćivanja svih liturgijskih obreda i na taj način velik dio glazbene baštine nije bilo moguće više izvoditi u liturgiji, zbog neprikladnosti u odnosu na unutarnju strukturu današnjeg bogoslužja. Ti glazbeni oblici postali su glazba koja se danas izvode uglavnom koncertno te ih se na taj način neprestano oživljuje, ali svejedno njihovo liturgijsko obilježje ne smije biti zaboravljeno.¹⁴

Suvremeni čovjek danas vrijeme smatra blagom i pokušava ga iskoristiti u što većoj mjeri, što je rezultiralo ubrzavanjem životnog tempa, često do granica izdržljivosti.

Vrijeme se pretvara u novac i čovjek postaje samo jedan kotačić o ogromnu stroju društva. Takvo shvaćanje vremena nametnulo je životni tempo u kojemu čovjeku ostaje malo ili nimalo vremena za Boga i za pronalaženje puta spasenja.

Stoga je danas, u vrijeme novoga glazbenog humanizma i desakralizacije, pred svetu glazbu stavljen mnogo teži zadatak privlačenja pozornosti, poticanja čovjeka na slušanje i razmišljanje o svemu onome što ta glazba u sebi sadrži i što želi reći.

Zaključak

Pojmovi sveta glazba i vrijeme od davnina se isprepliću. U njima nalazimo svojevrsnu komunikativnu dimenziju, vode nešto prema nečemu. U vjerskom poimanju njihova je zadaća povezana. Vrijeme je shvaćeno kao put koji vodi prema Bogu i spasenju, dok je glazba sredstvo kojim se može doći do tog puta doživljajem poruke koju ona u sebi sadrži.

Doživljavanje vremena redovito je povezano i s glazbom. Ubrzavanjem životnog tempa suvremenoga čovjeka i glazba biva itekako zahvaćena. Svjedoci smo da se glazbeni oblici iz godine u godinu skraćuju i pojednostavnjuju, jer suvremeni čovjek nema vremena za slušanje i doživljaj te su potrebni lagani glazbeni oblici, koji će bez problema biti glazbena kulisa radnomu mjestu. Nažalost, takvo shvaćanje vremena imalo je jednak utjecaj i na svetu glazbu, što također utječe i na kvalitetu djela. Vrijeme je stoga vrlo važan čimbenik u shvaćanju i razumijevanju svete glazbe, jer se njihova značenja neprestano nadopunjuju te u suvremenom svijetu mogu biti komunikacijsko sredstvo između Boga i ljudi.

BILJEŠKE

- ¹ Usp. I. Šaško: Vrijeme i obred, u Živo vrelo, 9 (2005), str. 2.
- ² Usp. V. Zagorac: Krist posvetitelj vremena, KS, Zagreb, 1996., str. 9.
- ³ Isto, str. 10.
- ⁴ Isto, str. 10.
- ⁵ Usp. I. Šaško: nav. dj., str. 4.
- ⁶ Isto, str. 5.
- ⁷ Isto, str. 5.
- ⁸ Isto, str. 5 – 6.
- ⁹ Usp. I. Žižić: Liturgijska glazba između očuvanja glazbene baštine i liturgijske prakse, u CUS, 2 (2007), str. 316.
- ¹⁰ Isto, str. 316.
- ¹¹ Usp. I. Andrić: Uz spomendan svete Cecilije, u Vjesnik Đakovačko srijemске biskupije, 11-12 (2007), str. 908.
- ¹² Barok i romantizam.
- ¹³ Usp. I. Žižić: nav. dj., str. 325.
- ¹⁴ Isto.

Glas Koncila

www.glas-koncila.hr

Miho Demović Rasprave i prilozi

iz stare hrvatske glazbene prošlosti

Monumentalno djelo, rukopis-zbornik na gotovo 900 stranica predstavlja pedesetogodišnje znanstveno, pedagoško i reproduktivno glazbeno stvaralaštvo dr. Mihe Demovića. Djelo je nastalo na inicijativu autorovih učenika, studenata te kolega i prijatelja, a sastoji se od izabranih priloga dr. Demovića koji su tijekom njegova života objavljivi u raznim, ali uglavnom, teže dostupnim časopisima i drugim raznim edicijama s posebnim popisom članova pjevačkoga koralnog zbora zagrebačke katedrale od 1965. do 2002. godine. Djelo s više od 160 fotografskih priloga, više od 200 stranica notnih priloga predstavlja »dokument« kojim je muzikolog Miho Demović, vjeran vlastitim vizijama i istraživačkim spoznajama o povijesti hrvatske glazbe, obvezao i zadužio kako domaću tako i inozemnu kulturnu javnost da bogati fondus hrvatske glazbene prošlosti proučava, vrednuje i čuva od zaborava.

Informacije i narudžbe: Glas Koncila, Kaptol 8, 10000 Zagreb,
tel.: +385 (0)1 4874 326, faks: +385 (0)1 4874 328
<http://knjizara.glas-koncila.hr>; e-pošta: web-izlog@glas-koncila.hr

